



Mirator 1/25 (2025)

eISSN 1457-2362

Glossa ry - Keskiajan tutkimuksen seura / Sällskapet för medeltidsforskning /

Society for Medieval studies in Finland

<https://journal.fi/mirator>

CC BY-NC-ND 4.0



VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Uppsala mod tyrken: anti-islamiske forelæsninger i Sverige i slutningen af 1400-tallet

Kurt Villads Jensen

Professor i medeltidshistoria, Stockholms Universitet

kurt.villads.jensen@historia.su.se

ORCID: 0000-0002-6437-9203

To cite this article:

Kurt Villads Jensen, 'Uppsala mod tyrken: anti-islamiske forelæsninger i Sverige i slutningen af 1400-tallet', *Mirator* 1/25 (2025), 124–131.

Uppsala mod tyrken: anti-islamiske forelæsninger i Sverige i slutningen af 1400-tallet

KURT VILLADS JENSEN

In recent decades there has been a growing interest in the knowledge and attitudes towards Islam in the Nordic Middle Ages and in stereotypes about Muslims. The empirical material has been quite sparse, but a rich and unique source material exists that has been almost completely neglected by previous research. These are extensive notes for a 1484 lecture at Uppsala University by Ericus Olai, who interpreted Revelation as a prophecy about Muhammad and with sure signs of the imminent fall of the Ottoman Empire.

.....

Introduction

I 1480-erne var korstogsstemningen høj i hele Sverige. Mere end 40 pavelige buller er sendt til Skandinavien mellem Konstantinopels fald til tyrken i 1453 og år 1500, og langt de fleste er gået også til Sverige. Mange er bevarede, og endnu flere er sikkert gået tabt. Bullerne befalede at arrangere processioner og prædikener og at samle midler ind for at støtte korstogene. Der skulle mobiliseres til gudvelbehagelig krig mod tyrkerne eller mod de ortodokse russere og generelt mod Guds fjender.

I oktober 1489 begyndte den pavelige nuntius Antonius Masth sin ugelange prædikenserie under det store trækors, som han havde ladet rejse inde i selve Storkyrkan i Stockholm. På selve Nytårsaften donerede han et relikvie fra paven selv til kirken, et relikvie af Sankt Jørgen, korsfarerhelgenen par excellence. Det blev højtideligt placeret inde i den nye, enorme træskulptur af Sankt Jørgen, som stadig står i kirken. Under hele denne kampagne solgte Antonius Masth også af de 20.000 afladsbreve, som han havde fået trykt i Lübeck.¹ De gav aflad til dem, som økonomisk eller på anden måde støttede korstoget mod tyrkerne, og var en stor succes. Hvorfor? Hvad vidste stockholmboere og andre svenskere egentlig om tyrkerne og om islam på det tidspunkt?

Apokalyptiske forelæsningsnoter

Det har vi faktisk et enkelt, interessant indblik i. Uppsala Universitet var blevet grundlagt i 1477, og undervisningen gik straks i gang. Den var traditionel og byggede på velkendte klassikere, har nogle forskere påstået. *Moderni* var ikke i vælten i Uppsala. På den anden side set anskaffede universitetet nogle gange den mest moderne forskningslitteratur.

¹ Kurt Villads Jensen, 'Papal Crusade Bulls and Preaching to Scandinavia', i Kirsi Salonen, Anna-Stina Hägglund & Claes Gejrot red., *Scandinavia and the Vatican Archives*, Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien: Stockholm 2022, 141–56.

I 1480 udkom i Genua dominikaneren Johannes Nannis af Viterbos (1437–1502) kommentar til Johannes Åbenbaring.² Her blev Muhammad og tyrken placeret i apokalyptisk tid og rum, som dyret med tallet 666 og som antikrists redskaber. Allerede fire år senere forelæste den kendte historiker, kannik og professor Ericus Olai på Uppsala universitet over Johannes Åbenbaring med udstrakt anvendelse af citater fra Nannis.³ Det ved vi, fordi en flittig studerende fra Gotland – Olaus Gutho – tog fyldige noter fra forelæsningsnoterne. Det blev til syv digre bind, inden han var færdig med studierne og blev optaget i Vadstena, hvor hans noter blev deponeret i klosterbiblioteket og forunderligt nok har overlevet til i dag. Heri også hans optegnelser om Åbenbaringseksegese.

Noterne må være bearbejdet på et eller andet tidspunkt efter forelæsningsnoterne. Olaus Gutho har da skrevet hele Åbenbaringens tekst, vers for vers, med god afstand mellem linjerne og en meget bred ydermargin. Derefter har han indføjet noter mellem linjerne og længere kommentarer i marginen. Senere har han presset ekstra kommentarer ind her og der, hvad der nogle gange ender med at give et ret kompakt skriftbillede.

Olaus Guthos optegnelser er analyseret af Anders Piltz i 1977, som også udgav en del af udlægningen af Johannes Åbenbaring.⁴ Den originale tekst er overleveret i Uppsala ms C 242, fol. 213v–237r, altså 48 håndskriftsider. Selve kommentaren til Åbenbaringen begynder på fol. 214v. Anders Piltz udgiver omkring 4 håndskriftsider, hvad der svarer til knap 7 tryksider (Piltz 1977, 203–9). Anders Piltz er vendt tilbage til dette værk nogle få gange, senest i en kort avisartikel december 2023,⁵ men ellers er dette unikke skrift til den svenske forståelse af islam mig bekendt ikke blevet omtalt overhovedet. Tanken her er at give et indtryk af indholdet i de stykker, som er publiceret af Anders Piltz, og derefter udvide perspektivet med en gennemgang af, hvad Johannes Nannis derudover beretter om tyrken.

Islam introduceres for alvor, da Ericus kommer til Åbenbaringens 13. kapitel. Der ser Johannes først dyret med de syv kronede hoveder og ti horn, som stiger op fra havet. De symboliserer kætteri og de forfølgere af kirken, som Ericus har nævnt tidligere.

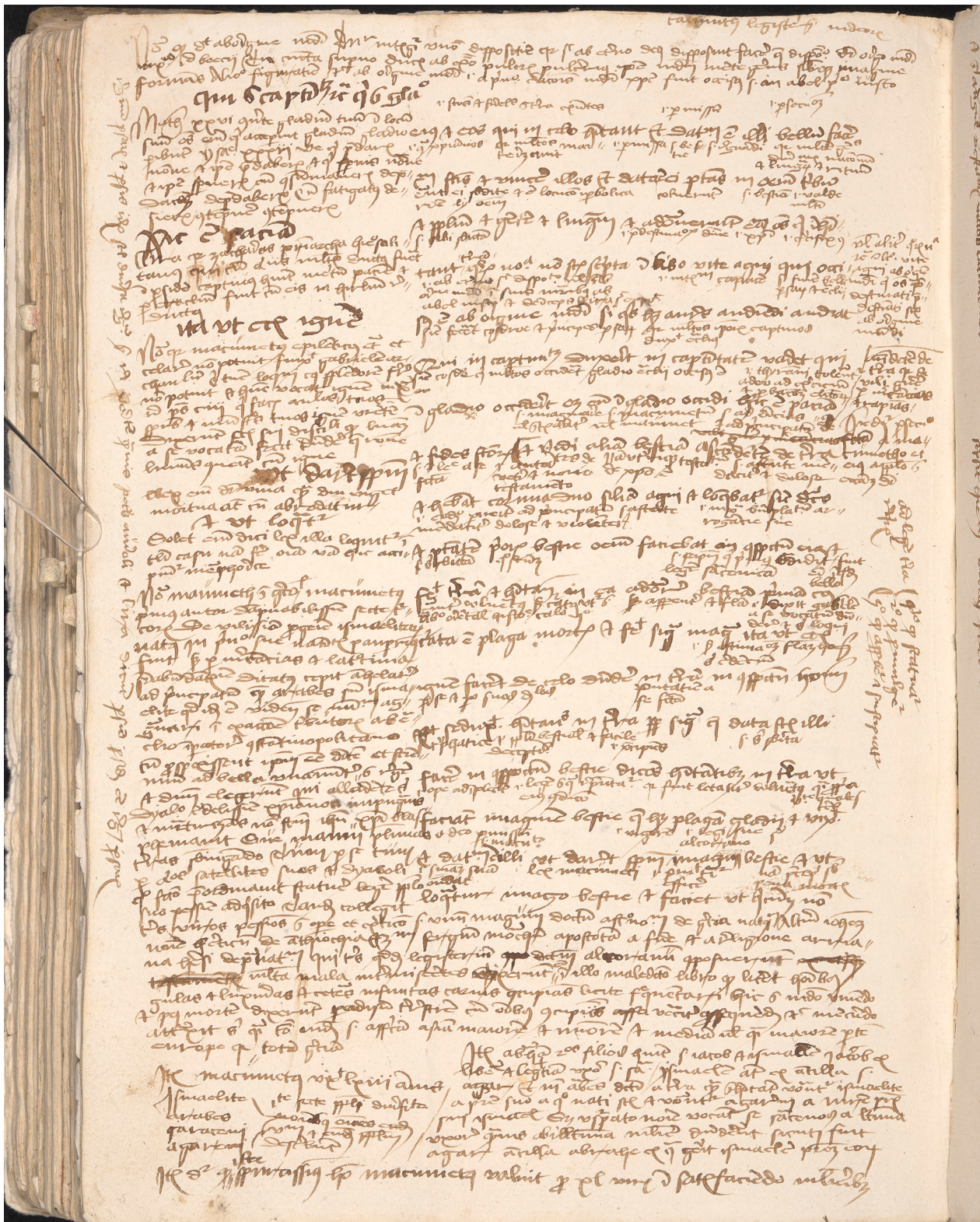
Derefter ser Johannes ”det andet dyr ([og Ericus kommenterer:] Det er Muhammad), som stiger op (til rigdomme og herredømme) fra jorden, og det havde (nemlig i den religion, som han opfandt) to horn (det er autoriteter fra det Gamle og det Nye Testamente) som et lam (for begge testamenter er fra Kristus), og det talte som en drage (nemlig snedigt, løgnagtigt og ondskabsfuldt), og det udøvede det første dyrs fulde herredømme (for det kom til magten på samme måde som det

² Johannes Annius Viterbiensis, *De futuris Christianorum triumphis in Saracenos, seu glossa super Apocalypsin*, Baptista Cavalus: Genoa, 8 Dec. 1480. 4°. ISTC ia00750000. Uppsala Universitetsbibliotek har et eksemplar, som stammer fra Vadstena kloster, UU 33:215. Det er bundet sammen med et andet tryk fra 1481–1483, Georgius Hungarius’ *De ritu et moribus Turcorum*, som blandt andet indeholder nogle af de af Joakim af Fiore Apokalypsekommentar, som er vendt mod islam; jf <http://www.alvin-portal.org/alvin/view.jsf?pid=alvin-record%3A156938&dswid=5966>. Georgius’ tekst har også to bønner på osmannertyrkisk, trykt med latinske bogstaver og oversat til latin, så de første lærere på Uppsala universitet har altså kunnet få et første indtryk af det tyrkiske sprog. Nannis bog blev umiddelbart en voldsom succes og udkom i perioden 1480–1485 i syv oplag og igen to gange i 1495 og 1497, jf <https://gesamtkatalogderwiegendrucke.de/docs/ANNIJOH.htm#GW02017>.

³ For Ericus Olai, se Ernst Nygren, ’Ericus Olai’, i *Svenskt biografisk Lexikon*, Riksarkivet: Stockholm 1953, 216, <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/15388> (læst 2024-11-19).

⁴ *Studium Upsalense: specimens of the oldest lecture notes taken in the mediaeval University of Uppsala*, Anders Piltz red. (Acta Universitatis Upsaliensis C 36), Uppsala Universitet: Uppsala 1977; om apokalypsekommentaren 62–64, 203–209.

⁵ Anders Piltz, ’Förfalskaren som väckte islamofobin till liv’, *Svenska Dagbladet* 2023-12-20.



Uppsala Universitetsbibliotek, MS C 242, fol. 226v.

første dyr, nemlig snedigt, løgnagtigt, onskabsfuldt og med vold) for dets øjne (for at tilfredsstille dets overmod), og det fik jorden (som det havde underlagt sig) og dets beboere (alle sammen) til at tilbede det første dyr gennem sig (nemlig sig selv, for han var den første der kom med saracenernes religion), hvis dødelige sår var blevet lægt (for han blev nemlig alvorligt såret i en eller anden krig, men kom sig, som det fortælles i bogen om den Orientalske historie, kapitel 5) og han gjorde store

tegn (kun tilsyneladende og falske), så at han fik ild til at komme ned fra himlen til jorden (for han sagde, at han havde kaldt på Gabriel og fået ham til at komme ned og tale til sig). ...”⁶

Ericus Olai's udlægning fortsætter vers efter vers, side efter side, men bare i dette korte indledende stykke om Åbenbaringens 13. kapitel får han fastslået nogle temaer, som var almene i den latinske kristne forståelse af islam siden 1100-tallet. Der var forløbere for Muhammed, nemlig det første dyr, så islam er altså en fortsættelse og opfyldelse af tidligere kætteri og oprør mod kristendommen. Koranen bygger på eller er en forvanskning af Bibelens både Gamle og Nye Testamente. I Ericus' korte kommentarform er der ikke plads til at uddybe det, men den traditionelle forklaring hos de kristne, der studerede Koranen i middelalderen, var, at Muhammed havde indsat sande passager fra Bibelen for bedre at få de troende til at acceptere alt det falske. Det var sandheden, der skulle få løgnet til at glide ned. Det var honningen, der skulle skjule giftens bitre smag. Muhammed overtaler med løgn og listighed og i sidste ende med vold, ifølge Ericus. Også en rodfæstet opfattelse siden de allerførste kristne skrifter om islam.

Realkommentarer

Nogle gange har Ericus afbrudt den langsomme gennemgang vers for vers for at give en længere realkommentar, som studenten så har tilføjet i marginen. Efter at have nævnt Muhammad som det andet dyr, fandt Ericus det nødvendigt at meddele en kort biografi.⁷ Muhammad var epileptiker, forklarede han, og det kunne han ikke skjule. Derfor opfandt han historien om, at Gabriel kom for at tale med ham, og Muhammad kunne ikke tåle lysskæret fra ærkeenglen, men faldt til jorden i kramper. Han havde også påstået over for 'sine disciple', at han kunne kalde månen ned til sig. Han hedder Maumeth på græsk, fortsatte Ericus, Macumetus på latin, og han er grundlæggeren af den mest fordømte tyrkeres religion og af ismaeliternes syndige slægt. Han var født fattig, men blev rig ved handel og røveri. Ericus omtaler mærkeligt nok ikke Muhammads hustru Khadija, den rige købmandsenke, som mange andre kristne forfattere anførte som årsagen til hans økonomiske og sociale opstigning. Men også til, at Muhammed var nødt til at opfinde islam, for han kunne ikke afsløre over for hende, at han var epileptiker. Hende er Uppsalastuderterne ikke blevet præsenteret for.

Ericus forklarede videre, at ismaeliterne eller araberne var trætte af at betale skat til den byzantinske kejser Heraclios og valgte Muhammad som hærfører. De vandt hurtigt flere sejre, og mange kristne blev martyrer. Muhammad valgte sig nu tre onde mænd som rådgivere, en astronom fra Grækenland, kætteren Johannes fra Antiochia, og den bortløbne munk Sergius, som havde tilsluttet sig det arianske kætteri. Det var faktisk disse tre, som komponerede (*composuerunt*) Koranen og blandede meget ondt ind i den. De sagde nemlig i 'denne forbandede bog', at det er tilladt at vælge sig i al fråseri og sex og kødelige lyster i dette liv, og at paradiset vil ligne det jordiske liv, fyldt med lyster, og at det skal forstås bogstaveligt (*veraciter*) og ikke overført. Med disse løgne lykkedes det Muhammad at overtale næsten hele verden til at følge sig, nemlig Afrika og Store Asien og Lille Asien og Mellem Asien og en større del af Europa, nemlig hele Grækenland. Med det sidste mente Ericus Osmannerriget.

Ericus fik også forklaret studenterne de forskellige betegnelser for muslimer. Abraham havde to sønner, Isak og Ismael. Isak var født af ægtehustruen Sara, Ismael af slavinden Hagar. Muslimer

⁶ Uppsala Universitetsbibliotek, MS C 242, fol. 226v, ed. Piltz 1977, 203.

⁷ Om genren Muhammadbiografier, se fx Julian Yolles & Jessica Weiss red. & overs., *Medieval Latin Lives of Muhammad*, Harvard University Press: Cambridge, Mass. 2018.

hedder 'araber' efter det land, hvor de bor, 'israeliter' efter deres stamfar, 'hagarener' efter deres stammor. Men de har også tiltaget sig navnet 'saracener' for at give indtryk af at nedstamme fra ægtehustruen Sara. Alt dette er velkendte forklaringer hos kristne forfattere. Til sidst i denne lange digression tilføjede Ericus, uden nogen sammenhæng med det foregående, at Muhammed siges at have samme kraft til at tilfredsstille kvinder seksuelt som 40 andre mænd tilsammen. Det var også velkendt og ofte citeret af kristne, og tit blev det modstillet den kyske Jesus.

Muslimerne har tre argumenter for Koranens ægthed, selv om de er falske og opfundne, belærte Ericus. For det første påstår de, at Koranen og den alene er skrevet i himlen. For det andet siger de, at Muhammad som den eneste er Guds sendebud, og at han ikke er kommet med mirakler, men med sværdet. Begge disse forklaringer var almenkendte blandt kristne; den tredje er meget mere ualmindelig. 'Persernes konge Ali' – dermed mener Ericus Muhammads svigersøn og grundlæggeren af shia-islam – skulle have sagt, at han ville genopstå efter sin død, og så skal Jesus blive født på ny og alle kristne omvende sig til islam og Koranen. Det lyder som et ekko af den shiitiske tro, at den 12. imam efter Ali (eller femte eller syvende) ikke døde, men gik ind i skjultheden, hvorfra han skal komme frem ved tidernes ende og omvende alle til islam. Alt dette er bare påstande, konkluderer Ericus, og Johannes i sin Åbenbaring kalder disse tre argumenter for bare urene ånder, der ser ud som frøer (Åb 16:13).

Den store skøge er tyrkernes og muslimernes sekt, og lovprisningen af Herren med trompeter og sang i Åbenbarings kapitel 19 forkynner de kristnes kommende sejr over dem. Nu (eller da, i fremtiden, snart) kommer hævn for al det kristne blod, som muslimerne har udgydt. Forudsætningen for Ericus er, at den kristne kirke igen bliver én og samlet. De 24 ældste (*alle kristne, forklarer Ericus*) og de fire dyr (*de fire patriarkater, Alexandria, Jerusalem, Antiochia, Konstantinopel*) falder ned (*for at vise paven ærbødighed*) og tilbeder Gud (*anerkender Ham og hans stedfortræder, paven*).

Lyden af den store dommedagstrompet er som lyden af mange vande og varsler de troendes lovsang og prædikanternes opfordring til de troende om at prise Gud. Jesus hersker, lad os lovsynge Ham (*det vil sige arbejde sammen og fremme Hans herredømme ved at kæmpe mod dyret*). Det Ericus forsøger at sige her på en lidt kringlet måde er, at der er en dobbeltvej til dommedagsfrelsen. Jesus vil komme igen og bekæmpe dyret i dets skikkelse af islam, og samtidig skal de troende hjælpe Ham på vej med deres kamp mod dyret, altså mod tyrken. Så kommer ægteskabet mellem lammet og dets hustru, mellem Jesu verdslige herredømme og den forenede kirke – *ecclesia unita*. Lammet forbereder sig nemlig for 'fuldstændig at udrydde Muhammads kætteri og sekt.'

Hvordan det skal gå til, kan Ericus udlæse mere detaljeret fra Åbenbaringen. Johannes så himlen åbne sig, og ud kom en rytter på en hvid hest (*den kristne kejser, forklarede Ericus*). Tanken om en latinsk kejser som leder af den store hær i dommedagsslaget havde været udbredt i Vesteuropa i flere hundrede år. Flere tysk-romerske kejsere var blevet anset for denne 'Sidste tids kejser.' I 1471 havde Kalmarunionskongen Christian 1. på et tysk rigsmøde tilbudt sin hjælp til et stort, internationalt korstog. Han foreslog, at kejseren førte en hær over land mod tyrkens besiddelser på Balkan, og at paven og de italienske byer skulle samle en flåde og angribe tyrken fra søsiden. Selv ville Christian deltage med en stor hær med både kavaleri og fodfolk og lede den gennem Rusland og knuse tyrkerne og befri Jerusalem. Han var overbevist om, at det ville fungere, for den hellige

Birgitta af Vadstena havde profeteret, at dommedagsslaget kejser skulle være en dansk konge.⁸ Planerne blev til intet, fordi svenskerne igen gjorde oprør, og Christians forsøg på at sætte dem på plads endte med et forsmædeligt nederlag i slaget ved Brunkeberg 1471. Det slag har været i frisk erindring, da Ericus Olai forelæste i 1484, og formodentlig har han også kendt til Christians planer om at blive dommedagskejser.

Den hvide rytter vil kæmpe og dømme med retfærdighed (*det vil sige straffe saracenerne efter fortjeneste*, kommenterede Ericus). Fra Hans mund udgår et tveægget sværd, som symboliserer, at Han skal straffe både timeligt og evigt. Muslimerne skal straffes i dette liv med døden og efter døden med fortabelse og helvede.

Slaget er imidlertid ikke afgjort direkte. Efter de store kristne sejre vil saracenernes og tyrkernes stormænd flygte til jordens yderste egne, bag de Kaspiske bjerge. Der vil de leve i tusinde år og blive så talrige som havets sand og de sidste trehundrede år forberede sig på krigen mod de kristne. De vil forsøge at underlægge sig hele verden og forfølge kristne, som de aldrig tidligere er blevet forfulgt. Saracenerne vil dele sig i to hære, som hedder Gog og Magog, men Ericus forklarer, at det er to forskellige lande. Øjensynligt er tanken, at muslimerne i deres fjerne eksil befinder sig i to forskellige territorier? Endelig vil tyrkens fyrste med Guds hjælp blive dræbt sammen med næsten hele hans hær, og jøderne 'og alle' vil omvende sig til kristendommen.

De kristne vil have tre sejre over muslimerne. Den første er over land, når de kristne tilbaageerobrer hele Grækenland, det vil sige alle landområder mellem Konstantinopel og Jerusalem. Den anden er over havet, hvor de kristne samler en stor flåde og generobrer Palæstina og Egypten. Den tredje er mod byen Bosra, som Ericus mente var 'arabernes hovedstad,' hvor Muhammad var begravet. Der vil de kristne fange sultanen eller kaliffen, 'som er deres leder og både kejser og pave.' Kaliffen vil blive brændt sammen med Muhammads knogler. Derefter vil de kristne fejre lammets fest, som markerer foreningen af Jesus og kirken.

Denne endelige sejr over islam kommer i Ericus' udlægning af sidste del af kapitel 19 i Åbenbaringen, men islam optræder fortsat indimellem i udlægningen af resten af Åbenbaringen til slutningen med kapitel 22. Men den vigtigste viden om Muhammads og tyrkens religion er overleveret i gennemgangen af kapitel 19.

Kilderne

Ericus Olai var en omhyggelig forsker og en betænksom pædagog, så han anførte som regel sine kilder og dermed litteratur, som kunne være vigtig for de studerende i deres videre karriere. Flere var gængse, Bonaventura, Haimo, *Glossa Ordinaria* og ikke mindst Nicholas af Lyra (d. 1349), hvis apokalyptekommentar også havde udpeget Muhammad og muslimerne som dyret. Men det måske mest interessante er, at hans vigtigste kilder var et af de allernyeste værker om islam, nemlig dominikaneren Johannes Nannis af Viterbos *De futuris Christianorum triumphis in Saracenos* fra 1480.⁹ De fleste af Ericus' udlægninger om islam er taget direkte fra Nannis eller meget stærkt inspireret af ham.

⁸ *Deutsche Reichstagsakten, ältere Reihe* 22:1–2 (1471), Helmut Wolff et al. red., Historische Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften: Göttingen 1999, 611–4.

⁹ Om Ericus' kilder og hans brug af Nannis, Piltz 1977, 62–3. Om Nannis og en analyse af hans skrift om islam, Francesco Rizzo, *Anno da Viterbo. Il De Futuris Christianorum. La profezia antiturca durante l'assedio di Otranto* (1480), Doktorafhandling, Università degli studi di Salerno: Salerno 2011, <http://elea.unisa.it/handle/10556/158>.

Johannes Nannis (1437–1502) er mest kendt for sine forfalskninger af antikke indskrifter og statuer og sin påstand om at kunne læse etruskisk, men også for måske at være blevet forgiven af Cesare Borgia.¹⁰ Hans interesser spændte vidt, og han kom op i det kirkelige hierarki og endte i 1499 som den pavelige husstands teolog, *Pontificalis domus doctor theologus*. Han var også en anerkendt astrolog, som hertugen af Milano bestilte horoskoper fra. I 1471 havde Nannis udgivet et værk, som astrologisk beviste, at enden var nær for tyrken, *De imperio Turchorum secundum astrologos*. I 1480 forberedte hans pave Sixtus 4. en flådeekspedition til Otranto, hvor den osmanniske sultan Mehmet 2.s hær havde begyndt en erobring, der kunne have bragt Rom selv i fare. Johannes Nannis komponerede nu sin afhandling om *De futuris Christianorum triumphis in Saracenos*, som udkom i december 1480. Den blev udgivet sammen med den astrologiske afhandling, så man både kunne få oplysning om islam og trøst ved tanken om, at truslen fra tyrken snart ville være overstået. Bogen blev umiddelbart en succes internationalt og hurtigt fulgt af nye oplag.

Nannis angiver flere steder de kilder, han byggede sin analyse af islam på. De omfatter både Raymundus Martini, spansk dominikaner, semitisk filolog og orientalist, som skrev om islam og jødedommen i 1260-erne, og Nicholas af Lyras apokalypsekommentar, og flere andre. Ganske mange af Ericus Olai's henvisninger til tidligere forskning er sikkert sekundære og taget gennem Nannis, i flere tilfælde har han ikke læst dem selv.

En af middelalderens største og mest indflydelsesrige kendere af islam var også repræsenterede i Nannis værk, nemlig den florentiske dominikaner Riccoldo da Monte di Croce (død 1320). Nannis henviser til hans store afhandling om islam, *Contra legem sarracenorum*,¹¹ men er mere interesseret i en episode fra Riccoldos rejsebeskrivelse.¹² Da Riccoldo rejste i Ninive og Babylon – i og omkring Bagdad – traf han nogle meget asketiske personer, som gik nøgne rundt i sneen, og som kunne gå gennem ild og slukke den med deres bare fødder.¹³ Egentlig har denne beretning intet at gøre med islam, men Nannis har syntes, at den var så spændende, at den skulle med. Om Ericus fra det kolde nord har været lige så imponeret, ved vi ikke, men han har i det mindste fået kendskab til eksistensen af Riccoldo og hans skrifter.¹⁴

Endelig har Nannis på god etnografisk facon fået oplysninger direkte fra muslimerne selv. For fire år siden, skrev han, var en muslimsk præst (*sarracenorum sacerdos*) kommet fra Granada til Genua og havde besøgt Nannis i hans munkecelle. Nannis klagede over, at præsten var kommet for at få en muslimsk kvinde tilbage til islam, efter at hun var blevet døbt. Og i øvrigt også, at muslimerne ikke kunne argumentere logisk for deres religion, men bare udbredte den som røvere og udbredte islam ved at undertvinge sig alle de tidligere kristne områder. Svaret fra den muslimske præst var, at det var Muhammads bud, at de skulle føre evig og uophørlig krig mod de kristne for

¹⁰ Riccardo Fubini, 'Nanni, Giovanni', in *Dizionario Biografico degli Italiani* 77 (2012), https://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-nanni_%28Dizionario-Biografico%29/.

¹¹ Riccoldo da Monte di Croce, *L'ouvrage d'un frère Prêcheur florentin en orient à la fin du XIIIe siècle. Le Contra legem Sarracenorum de Riccoldo da Monte di Croce*, Jean-Marie Mérigoux ed. (Fede e controversia nel '300 e '500, special issue of *Memorie domenicane* n.s. 17), Centro riviste della Provincia Romana: Pistoia 1986, 1–144.

¹² Riccoldo da Monte di Croce, *Pérégrination en Terre Sainte et au Proche Orient: Texte latin et traduction; Lettres sur la chute de Saint-Jean d'Acre*, René Kappler ed., Honoré Champion: Paris 1997.

¹³ Nannis, b iiii r.

¹⁴ For Riccoldo, se Kurt Villads Jensen & Davide Scotto red. *Riccoldo da Monte di Croce. Missionary to the Near East and Expert on Islam*, Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien: Stockholm 2024.

at få dem til at yde tribut til Muhammad.¹⁵

På den baggrund er det egentlig ikke spor mærkeligt, at Ericus Olai forelæste over Apokalypsen og advarede mod islam og tyrken. Det er helle ikke mærkeligt, at pavelige udsending kunne tiltrække store skarer til deres offentlige korstogsprædikene i Stockholm og sælge afladsbreve i tusindvis for at støtte kampen mod tyrken. Det er mere mærkeligt, at denne del af svensk historie har ligget hen næsten fuldstændig ubemærket. Kun en lille del af noterne til Ericus Olai's forelæsninger om islam er udgivet, og en grundig undersøgelse af hans afhængighed af Nannis savnes fuldstændig.

¹⁵ Nannis, b iiii v.